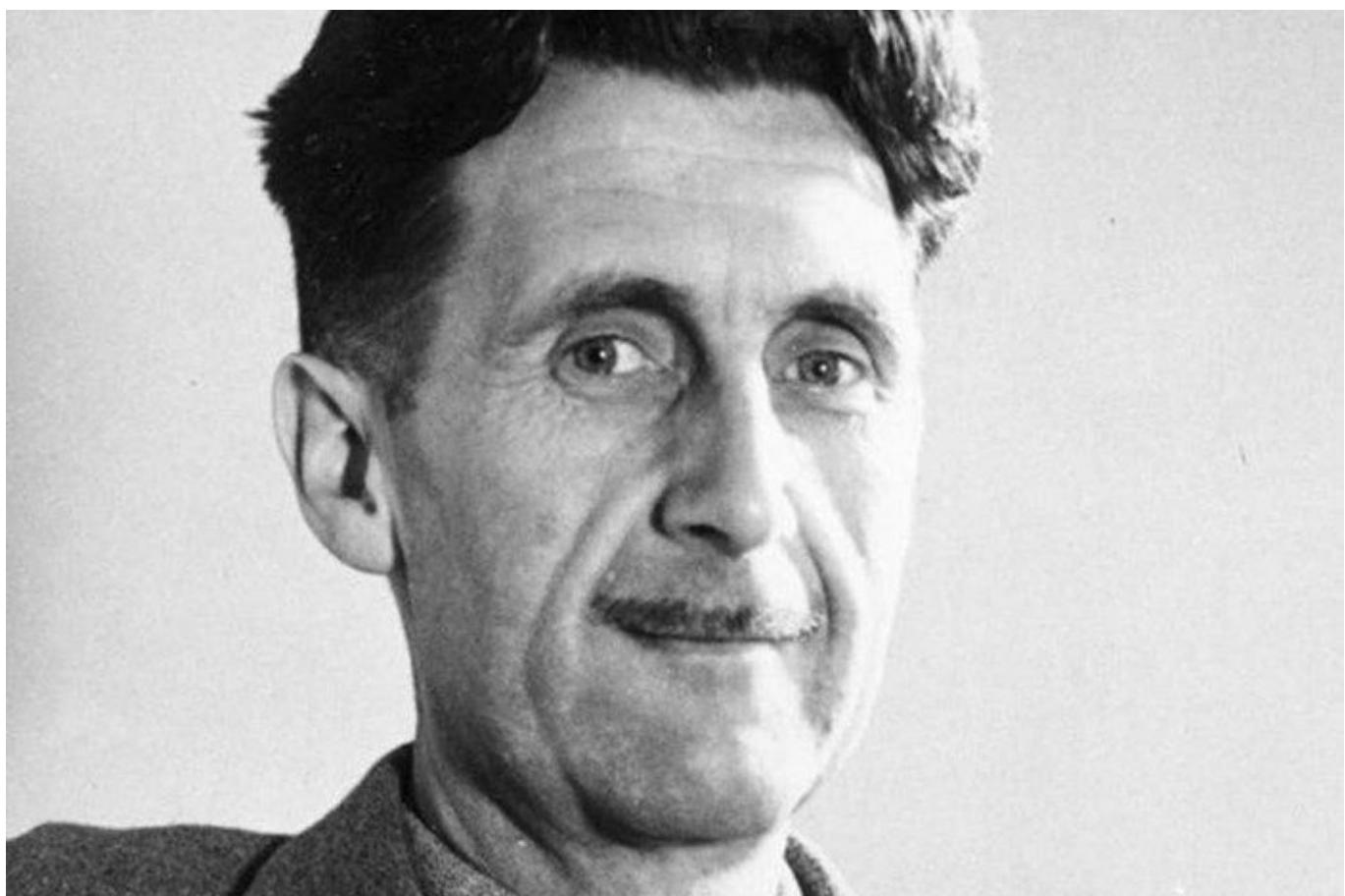

1984: Oruell meşhur distopiýasyny çola adalaryň birinde nädip ýazdy?

Category: Edebi makalalar, Kitapcy

написано kitapcy | 26 января, 2025

1984: Oruell meşhur distopiýasyny çola adalaryň birinde nädip ýazdy? 1984: JORJ ORUELL MEŞHUR DISTOPIÝASNY ÇOLA ADALARYŇ BIRINDE we ÖLÜM YASSYGYNDA YATYRKA NÄDIP YAZDY?

«1984» romanynyň çap edilmeginiň ýetmişini ýylynda ýarawsyz ýatan meşhur ýazyjynyň naýbaşy eserini nädip ýazyşy hakda

Jorj Oruelliniň amerikan neşirçisi «1984»-iň adynyň awtoryň kitabı ýazarýan ýylynyň soňky sanlaryny üýtgetmegi bilen dörändigini aýtmagy gowy görerdi. Onuň pikiriçe, ýazyjy bu romanı rehim-şepagatsız we totalitar döwletleriň jümle-jahana hökmüni ýoredýän, onçakly daşda däl geljegini öñünden çaklap

ýazypdyr. Dogry düşündiriş hem bolup biler, ýöne beýle baha 1949-njy ýylyň 8-nji iýunynda çap edilen eseriň awtory Oruell tarapyndan hiç wagtam oňlanmady.

Hakyky ady Erik Artur Bleýr bolan Oruell Sowet Soýuzynyň fabl görnüşindäki allegoriýasy bolan «Malýatak» (1945) eseriniň gazanan üstünligi bilen giç gelen edebi şan-şöhratyna garamazdan, XX asyryň saýlama eserlerinden bolan romanyny ýazmaga başlanda ýarawsyzlykdan ejir çekýärdi.

Gury süňk bolup galan we saglygyny ýitiren Oruell histerektomiýadan gelip çykýan komplikasiýalar netijesinde 1945-nji ýylyň mart aýynda tarpa-taýyn aradan çykan aýalyny ýasyny tutupdyr. Oruelliň «The Observer»-den bäri tanaýan dosty we redaktory Dewid Aştor hemme zady ýatdan çykarmagy üçin Şotlandiýanyň çola Ýura adasyna gitmegi maslahat beripdir.

Aştor Barnhilldäki köne mülk ýerine kireýne goýberer ýaly adam gözleyän pomeşik Robin Flezeri tanaýan eken.

Dostunyň maslahatyna eýerem Oruell 1946-njy ýylyň maý aýynda uýasy Awril we ýaş ýazyjy Paul Potts bilen birlikde ýany az-kem goş-golamyny we kiçijik çemodanyny alyp ýola çykypdyr. Birnäçe gazet üçin ýöredýän korrespondentliginden we kitap tankytçysy wezipesinden höwes bilen çykypdy. Onçakly razy bolmasa-da, ogullygy Riçardy enekesi Susan Watsonyň ýanynda Islingtondaly öýünde goýup gaýdypdyr.

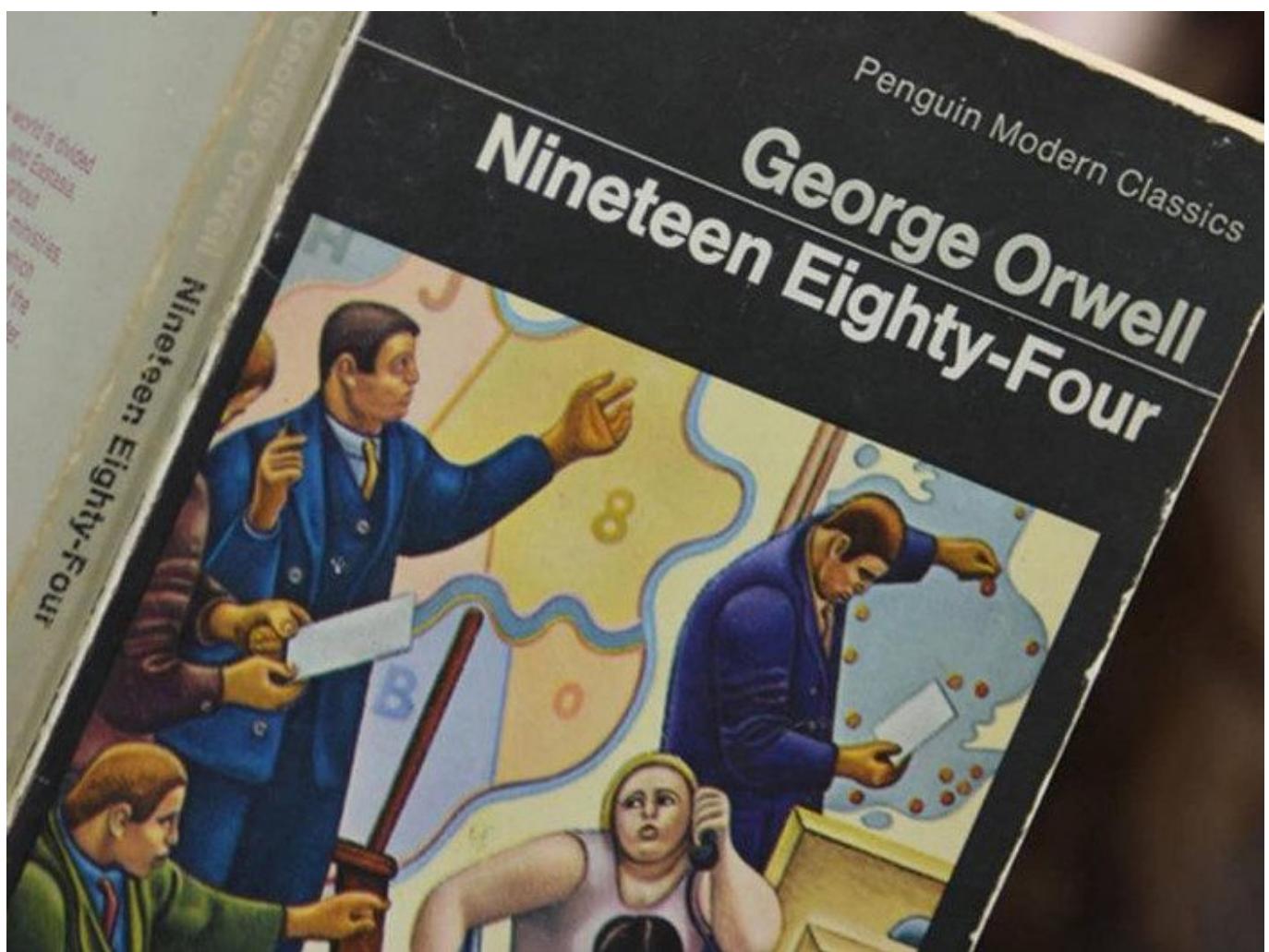
Barnhilldäki öýüň adanyň demirgazyk čüñkünde bolan dört ýatakhana otagly öñ adam ýaşamadyk öýdugi belli bolupdyr. Elektrik togy, telefon, poçta aragatnaşygy ýok. Iň ýakyn hassahana üçinem Glazgowa gitmelidi. Bu ýere gelmek howanyň iň gowy wagtynda-da howply görlüpdir. Oruelliň dünýä bilen ýeke-täk baglanyşygy zarýadly radiosydy. Naharyny peçde bişiripdir we agşamlaryna güýçli gaz çyrasy daş-töweregi ýagtyldypdyr.

Häzir çykarýan wiskileri bilen meşhur bolan Ýura adasynda şol wagt bary-ýogy 300 adam ýaşapdyr, emma onuň el degrilmän ýatan gözelligi ýazyjy üçin ideal ýerdigini subut edipdir.

Oruell ilkibada 1946-1947-nji ýyllardaky gazaply gyş paslyndan gaçmak üçin Londona gitmeginiň yzysüre körpe oglы bilen bile Ýura gaýdyp gelipdir we howlusynda güýmenmekden, deňziň

kenarynda skumbriýa we pikşa balyklaryny, deñiz leññeçlerini tutmakdan, aw tüpeňi bilen towşam awlamakdan keýp almaga başlapdyr.

Özüni ýeterlik derejede güýcli duýup başlanda wagtynyň köpüsini otagynda «Ýewropadaky iñ soňky adam» adyny beren romanynyň üstünde işläp geçiripdir. Başga wagtlaram ýanyna bir çäýnek doly sowuk kofesi, ernine gysdyran işlenmedik temmäki bilen doldurylan orama çilimi bilen düşegine gyşaryp döredijilik bilen meşgullanypdyr.

Fotosurat: Reuters

Oruell Ispaniýanyň Graždanlyk urşundan soň dil bilen guralýan köpcülikleýin manipulýasion ähtimallyklar, gara güýjüň erbet maksatlar üçin ulanylmagy we diktatura temalarynyň üstünde kelle döwüpdir. Emma ol bu pikirleriniň Faşistik Germaniýanyň ýeňilmegine garaşyp ýörkä, Ýosef Staliniň, Uinston Çerçilliň, Franklin Delano Ruzweltiň dünýäni bölende gören 1944-nji

ýyldaky Tähran konferensiýasy bilen ymykly tassygyny tapandygyny aýtdy.

Oruell Uinston Smitiň başdan geçirýän erbet ýagdaýynyň üstünde pikir edip ýörkä, tasdan ölümü bilen soñlanjak heläkçiligi başdan geçirýär. 1947-nji ýylyň awgustynda açyk howaly tomus gündünde Ýura adasynyň kenarynda gaýykly deñziň içine biraz gidende, adamlary holtumyna dykmak bilen at gazanan «Corryvreckan» çöwlümine gidip, tasdan gark bolup ölüärdi.

Oruell buz deýin suwuň içine çümdi we ýüzüp halas bolmagy başardy. Emma sowugyň öñdenem gowşak öýkenini mazaly zaýalamagynyň öňüni alup bilmedi. Yzyndan ýakynlaryny gorka goýan üsgülewügi başlady. 7-nji noýabrda «1984»-iň birinji nusgasyny ýazyp guitarandan soñ saglyk ýagdaýy hasam peseldi. Şoňa çenli ol kömek soramakdan gaça durupdy.

Oruell Noel gününiň öñisyrasy ahyrsoňy Gündogar Kilbriddäki «Hairmyres» hassahanasyna ýerleşmäge razylyk beripdir. Oňa bu ýerde öýkeniniň ýokarky bölegine hroniki fibrotok tuberklyoz diagnozy goýlupdyr. 1948-nji ýylyň iýul aýyna çenli gözegçilikde saklanan ýzyjy soňky güýzde işlerini dowam etdirmek üçin Ýura adasyna gaýdyp gelipdir.

Biografiýa ýazyjysy Dorian Linskiniň pikiriçe, orginal tekste girizilen üýtgeşmeler bilen «gorkunç bulaşyklyk» döreden Oruell eserini hepdäniň ýedi günü, günde dört müň söz ulanyp eserdeňlik bilen täzeden ýazdy. Gazaply gaý-tupanlary, şemallary başdan geçiren öýünde temperaturasynyň galmagy we ganly üsgülewükler bilen geçiren günleri ondan gaty köp zady goparyp aldy.

Roman dekabr aýynda ýazylyp gutaryldy. Oruell düşegine süýnmäňka bir bulgur şerap içdi. Ýazyjy halys tapdan düşüpdi. Soňra 1949-nji ýylyň ýanwar aýynyň başybda adadan iň soňky gezek çykyp gaýdyp, öň maslahat berilişi ýaly Glosterşir Kranhemdäki sanatoriýa ýerleşdi.

Oruell Aştora ýazan hatynda «Bärde menden başga hemme zat gowy» diýdi. Keseli ýokuşaýmasyn gorkusy bilen ogluna görkezilmän saklanypdyr.

«1984» şol tomus gyzgyn seslenme döretdi. Oruell kitabyndaky Žuliýa obrazynyň prototipi bolan Sonýa Brownell bilen

«University College» hasahanasyndaky palataaynda nikalaşdy. Aştor nika şaýady hökmünde onuň ýanynda bolupdyr. Yzyndan ýanwarda aradan çykdy.

Bary-ýogy 46 ýaşynda aradan çykan Erik Artur Bleýr Oksfordşirdäki Satton Korteneý rayonynda ýerleşen «All Saints» buthana gonamçylygynda jaýlandy.

Romany aýratynam Donald Trampyň ABŞ-nyň prezidenti bolan wagtyndan bări «hakykatdan soňky» XXI asyrda täze gymmata eýe bolup, syýasy we sosial çykyşymyzyň bir bölegi hökmünde ýaşaýar.

2017-nji ýylда «The Guardian» gazetine interwýu beren Riçard Bleýr şeýle diýipdi:

«Meniň kakam häzir aýatda diri bolsa, Donald Trampdan ironiki görnüşde keýp alardy. Ençeme ýyl öñ döreden obrazyma meňzeş biri bar eken diýip pikir edip bilerdi».

Jo SOMMERLAD.

Ýekşenbe, 09.06.2019 ý. Edebi makalalar